

Dlouho tam trčel. - Sklidil velké ovace. - Prskni mu to do tašky. - To zase byla kanada (*legrace*)! - Celé odpoledne tvrdla v cukrárně. - Překousnout neúspěch. - Nastala mobilizace příbuzenstva. - Ten to slízl! - Zakousl se do problému. - Naděje bobtnala. - To je ale shoking. - Kamarád zavyl bolestí. - Je to předvoj a závoj naší výpravy. - Má zvadlou pleť. - Celé Dánsko bylo utkáno z netto obláčku, bez srážky. - Tahali za Ariadninu nit (*hledali cestu*). - Kolemjdoucí z nás museli mít strašné trauma.

3. Charakterizujte slovotvornou expresivitu u slov:

Přítelíček, klidas, kručas, slaboch, chrapoun, divous, mrzout, chlubna, šeptanda, zlobidlo, darebák, fintidlo, fešanda, žrout, šplhoun, tlusňoch, nerozuma, ercničema, obrlump, droboulínký, velikánský, psisko, babizna, spisovatýlek, sousedíček, doktůrek, uměníčko, lumpárna.

4. Charakterizujte citový vztah mluvčího k pojmenovávané skutečnosti (kladný, záporný):

Děvenka, cizák, psisko, dadat, bělounek, barabizna, břicháč, Honzíček, paninka, mamička, tatíček, štabajzna, bebinko, Zuzi, chlemstat, chrchlát, fešanda, drbna, štekna, učítýlek, nosáč, čahoun, hrabivec, krákoralka, žbluňk-nout.

5. Ke sloům neutrálním uvádějte slova s citovým zabarvením:

Matka, dům, jídlo, pes, kočka, slunce, teplo, zima; velký, dlouhý, pěkný, černý, mladý, starý, sladký; plakat, hluchet, dívat se, spát, jíst, běžet.

6. Ujíte deminutiv ve větách a posuďte, kdy mají citový význam:

Kousíček, chvilka, šroubek, lístek, slovíčko, kolečko, miska, košíček, rohlíček, kohoutek, chládek, kladívko, žalobníček, drátek, víčko, slabůstka, románeček, travička, krabička, vláček, knížka, stěvíčky, prášek.

7. Rozhodněte, zda je vhodnější užití slov neutrálních nebo citově zabarvených:

Mladý Toman nemohl maloměstské (cizácké, cizí) panstvo ani vystát. - Mladý básník ostře kritizoval neustávající (čachrování, pokoutní obchodování) s kulturními hodnotami. - Řidič autobusu vybídl cestující, aby (bachratější, objemnější) kufry uložili do prostorů určených k přepravě zavazadel. - Dotazem v místě bydliště jsme zjistili, že obžalovaný má pověst (darmošlapa, zaháleče). - Je třeba dát pozor hlavně na to, aby vodící lišta (nepřečuhovala, nepřechnívala) přes okraj nádrže. - Očekávali jsme takovou vesnickou louži - a před námi se najednou objevil (veliký, velikánský) rybník. - Disciplinární komise by měla hráče za (hulvátské, hrubé) chování vůči rozhodčím postihovat přísnějšími tresty. - Tomáš se zachoval jako dobrý kamarád, jako správný (muž, chlap). - Seděli tu už tři hodiny a pořád jen (povídali, klábosili). - Stěžoval si na něho, že se pořád někde (poflakuje, potuluje). - V ohromných (rukách, prackách, rukou) svíral velký kus železa. - V postýlce (spal, spinkal) malý (Michal, Míša) a (tváře, tvářičky) měl celé (růžové, růžovoučké). - Naše sobotní návštěva vás asi trochu (pohněvala, naštvála).

8. Vyjádřete, proč byla použita slova cizího původu ve větách:

Poutí bez muziky jako by poutí ani nebyla. - Můj dědeček si zachoval dobrý apetýt až do svých devadesáti let. - Stála nad lavorem a myla si pečlivě ruce. - Pouliční kandelábry vrhaly světla do pokoje. - Byl to takový typický neparfumovaný seladon.

XII. Obrazné vyjádření

1. Určete, zda jde o metaforu, metonymii nebo synekdochu:

Celé město se postavilo na jeho stranu. Spoléhal na svou šťastnou hvězdu. Nemohla navléknout nit do ucha jehly. Je to filmová hvězda. Celý stadión povzbuzoval hráče. Teta hořce plakala. Lék mu pomohl. Malá ručička je mezi šestkou a sedmičkou. V zimě jsou dny krátké a noci dlouhé. Má zase housera. Koupila jsem si do kuchyně nějaké sklo a porcelán. Už zase přichází jaro. Rádi posloucháme A. Dvořáka. Visel nad ním Damoklův meč. Jirka měl horu přátel.

2. Uvedte, jak vznikla metaforická pojmenování:

Zub pily, delta řeky, cihlová barva, pata hory, čelo průvodu, hora nesmyslů, hlava státu, ručičky na hodinkách, petrolejový kabát, hřeben hory, hlava sloupu; ohryzek (v krku), záplava (květin), hromada (přátel), náprava (osa), slza (vína), kousek (citu), (čas) běží, tupý (úder), chladná (hlava), (horká) krev, (přímá) řeč, klíč (k řešení), (sladká) píseň.

3. Uvedte, jak vznikla metonymická pojmenování:

Čte Hrabala, vypil celou sklenici, přinesl nákup, koupila si lišku, zde byla moje kolébka, přišla zima, 100 wattů, hřib satan, jede do Olomouce, mám rád ementál, prohlášení Bílého domu, narostl mu hřebínek, dopadl na hrazení.

4. Uvedte, jak vznikly tyto synekdochy:

Zůstane celou neděli, celá vesnice vyšla na náves, mám rád svou třídu, to je vtipná hlava, to lidské ucho neslyšelo, vešel pod rodnou střechu, tudy neprošla ani noha.

5. Obrazná vyjádření nahraďte přímým pojmenováním:

Byla tam hlava na hlavě. - Rozlil si u něho ocet. - Musíme táhnout za jeden provaz. - Hledá včerejší den. - Visí to ve vzduchu. - Ani stéblo mu přes cestu nepřeložil. - Pro korunu by si dal koleno vrtat. - Díval se na něho přes prsty. - Nechal mě na holičkách. - Pálí ho dobré bydlo. - Neřekl ani „a“, ani „b“. - Chodil pořád kolem horké kaše. - Nasadil na to všechny páky. - Nějak mu narostl hřebínek. - Sedl mu zase na lep. - Maloval čerta na zeď. - Vzali jim vítr z plachet. - Pořád ho vodil za nos. - Vjeli si spolu do vlasů. - Dělá pořád z komára velblouda. - To spíš projde velbloud uchem jehly. - Hráli si do noty. - Nesmíš házet flintu do žita.

6. Vyjádřete přímým pojmenováním to, co je vyjádřeno obrazně ve frazeologických obrazech a rčeních:

Tak už nám konečně přestal věšet bulíky na nos. - Takový nápad nestojí ani za zlámanou grešli. - Najednou jsme se dostali na slepou kolej. - Pořád se potácí ode zdi ke zdi. - Ten už je někde za devatero horami. - Ani jim to nedávejte, to byste jen nosili dříví do lesa. - Ona se k nám podívá jednou za uherský rok. - Teta v životě nikomu křížem stéblo nepřeložila. - Vzal si mě na paškál a já jsem musel s pravdou ven. - Od té doby, co ho pochválili, mu nějak narostl hřebínek. - Jestli jsi mu to řekl, tak jsi řal do živého. - Nespoléhej na něj, točí se jako na obrtlíku. - Než nám budeš něco vytýkat, měl by sis zamést před vlastním prahem. - Stál tu a krve by ses v něm nedořezal. - Musíme všichni táhnout za jeden provaz. - Nikdy nekupujte zajíce v pytli. - Přestaňte už mlátit prázdnou slámu a mluvte konečně k věci.

7. Doplňte chybějící část textu jednak výrazy citově nezabarvenými, jednak výrazy hyperbolickými a frazeologickými obraty; posuďte, který z nich je vhodnější:

Ahoj mami, na horách jsme se měli... - Tento román ti mohu doporučit, je... zajímavý. - Odpoledne jsme najednou dostal... hlad. - Kontrola zjistila, že ve skladu byl... nepořádek. - Hráč právě dostal... přihrávku a... ranou na bránu vyrovnal stav utkání.

8. Uvedte, zda u vyznačených slov došlo k přenesení významu na základě vnější podobnosti nebo jejich věcné souvislosti:

Gymnastka provedla dokonalý *most*. - Naše *jízda* zahнала nepřitele na kraj lesa. - Česal se na *ježka*. - Strýc snědl dva plné *talíře* polévky. - Liška se chytla do *želez*. - V motoru praskla jedna *hlava* válce. - V tělocviku jsme skákali přes *koně*. - Chlapec se schoval za *roh* domu. - Celé *město* se hrnulo na náměstí. - Zítra není *škola*. - Rád čtu *Karla Čapka*. - Pavel dál koním *pítí*. - Poslouchali jsme *Janáčka*. - Poslala mi z výletu *pohled*. - Kulometné *hnízdo* bylo zničeno dělostřeleckou palbou. - Nasadil mi *brouka* do hlavy. - Celé *hlediště* povzbuzovalo domácí hráče. - Ozval se *ostrý* hvízd. - Měla *hluboký* žal.

9. Rozlište, zda jde o přenesený význam ustálený nebo básnický:

Listí na stromech *krvácelo*. - *Pramen* vlasů jí padal až na ramena. - Kolega vydal knihu vlastním *nákladem*. - *Hluboký* stín je pojal do své *náruče*. - *Oči* domů svítily do noci. - Ulicí se valila *řeka* lidí. - Mezi nimi byla nepřeklenutelná *propast*. - *Hluboký* stín je pojal do své *náruče*. - Petře splýval po zádech *vodopád* tmavých vlasů.

10. Nahraďte hyperbolická vyjádření slovy neutrálními:

Je to vynikající kamarád. Prosím milionkrát za prominutí. Hrozně se mi tam líbilo. Je to super kamarád. Bylo to úžasně zajímavé. Stihla ho nezadržitelná pohroma. Tisíckrát vám za všechno děkujeme. Jsem Váš strašný dlužník.

11. Rozlište metonymické významy strukturní, kontextové a etymologické:

Zeleň (*rostliny*), plechy (*hudební nástroje*), číst Čapka, poslouchat Fibicha, recitovat Nezvala, je to donkichot, rád pije tokaj, sbírá míšeň, přinesl malou pozornost, vypil sklenici, sešla se tam celá Praha, to bylo watterloo, je to xantipa, to je váš romeo, jdu na rentgen, pil plzeň.

12. U slovních spojení uveďte, zda jde o metaforu, metonymii či synekdochu:

Píchalo ho pod lopatkou, nemohla navléknout nit do ucha jehly, celé město se postavilo na jeho stranu, roztrhal si dva prsty rukavice, koncem srpna zasázal jahody, od pěti let uměl jezdit na kole, filmová hvězda, jeho šťastná hvězda, kohout má červený hřebínek, na jaře rostou kočky, čteme Jana Nerudu, snědl celou mísu, mám housera, ty klacku jeden!, ráda recituji Holana, celý stadión povzbuzoval hráče, škola se sešla na slavnostním shromáždění v aule, jaro přichází, ostrý zvuk píšťaly, ceny některých služeb vzrostly, ty jsi ale lišák!, babička hořce plakala, obrana hokejistů byla slabá, malá ručička je mezi šestkou a sedmičkou, velká na dvanáctce, v zimě jsou krátké dny a dlouhé noci, měl kopec přátel.

13. Vysvětlete slovní obraty:

Lomit rukama, leze jako rak, přiložit ruku k dílu, páté přes deváté, páté kolo u vozu, malovat čerta na zeď, mít něco za lubem, přijít něčemu na kloub, jednat na vlastní pěst, zastavit se jenom na skok, nezůstala na něm nitka suchá, dostal se z deště pod okap, stavět se na zadní, být někomu trnem v oku, tady neproklouzne ani myš, byl zpocený jako myš, jednat s někým v rukavičkách, měřit dvojím loktem, patřit do starého železa, být na vahách, zahrávat si s ohněm, nechá na sobě dříví štípat, táhnout za jeden provaz, to nestojí za zlámanou grešli.

14. Určete význam frazeologických spojení:

Nechal jsem mu při rozhodování volnou ruku. - Maminka nad tou zprávou spráskla ruce. - Kluk byl tenkrát samá noha, samá ruka. - Začali jsme s holýma rukama. - Sliboval jí, že ji bude na rukou nosit. - Kdykoli jsem ho zavolal, vždycky byl po ruce. - Bránil se rukama nohama. - Mávl nad tím rukou. - Pavel nad ním držel ochrannou ruku. - Tu zprávu mám z první ruky. - Dal od toho ruce pryč. - Zařídím to levou rukou. - Ten kabát koupila někde pod rukou. - Nemůžeme přece složit ruce do klína.

15. Vysvětlete význam rčení:

Vzal si ho do prádla. - Má nabroušený jazyk. - Neumí držet jazyk za zuby. - Má horkou krev. - Rozděil by srdce se všemi. - Má srdce na dlani. - To mi leží nejvíc na srdci. - Udělal to s těžkým srdcem. - Byl jeho pravá ruka. - Byl s ním jedna ruka. - Žil z ruky do úst. - Syn otci jakoby z oka vypadl. - Má tenké uši, všechno ví. - Nemá v těle poctivou žilku. - Ten rozdíl bije do očí. - Nevidí si na špičku nosu. - Nevidí si na jazyk. - Nenechá na nikom dobré nitky. - Čerti s ním šijí. - Jeden za osmnáct a druhý bez dvou za dvacet. - Když se mu něco vytkne, hned je oheň na střeše. - Stéblo přes cestu nikomu nepřeložil. - Nesedne hned každému na vějíčku. - Je všemi mastmi mazaný. - Pro krejcar by si nechal koleno vrtat. - Pro své děti by do ohně skočila. - Vzalo ho to za srdce.

16. Rozlište frazeologické obraty, nefrazeologická spojení a volná spojení:

Je slabý jako moucha, chodí na zajíce s motykou, vztyčit kolmici, zlatý déšť, je jako za groš kudla, nabít baterii, napojit elektromotor na síť, ve dne v noci, nevydělá si ani na slanou vodu, kyselý uhlíčitán sodný, tvrdý oříšek, číst někomu levity, vynést někoho v zubech, černá káva, černá barva, dát někomu za pravdu, je slabý jako moucha, řeč se mluví - voda plyne, otevřené okno, okno do světa, nejde mi to pod vousy, přetnout gordický uzel, vzít za své, spotřební průmysl, vzít něco za špatný konec, spát spánkem spravedlivých, číst knihu, já nic - já muzikant, plout proti větru, dostat kopačky, zahrát do autu, je to Pyrrhovo vítězství, modré pondělí.

17. Vyjádřete frazeologickým obratem:

Nebojí se, je bezradný, plakat, dělat nejisté plány, být bez peněz, okolkovat, něco si plně osvojit, je nevídaný, obrátit se na někoho nepravého, je to mluvkva, tváří se mrzutě, hraje si na chytrého, mluví popleteně, nadávat, dostat se k moci, být hloupý, být moudrý, má hlad, nepracovat, být pracovitý.

18. Použijte ve frazeologických obrazech uvedených slov:

Pírko, dudek, skála, kolo, motyka, straka, pes, zub, sníh, kůň, železný, pohan, sůl, víno, groš, papež, pivoňka, řepa, chleba.

19. Rozlište rčení, přísloví, pranostiky, ustálená přirovnání, slova citátová a okřídlené výrazy:

Ex libris, ad libitum, enfant terrible, happy end, esprit, faux pas, akceptovat, korpulentní, arogantní, invektiva, vyrůstat z dětských střevíčků, být pátým kolem u vozu, mít za ušima, teče mu voda do bot, vzít vítr z plachet, padla kosa na kámen, mluvit do větru, říci na rovinu, dát ránu pod pás, nechat na holičkách, mít za lubem, na jedno brdo, vzít pochopa, honit bycha, Carpe diem! (*Využij dne!*) - Cherchez la femme. (*Hledejte ženu.*) - Heureka! (*Našel jsem!*) - Vae victis! (*Běda poraženým!*) - Veni, vidi, vici. (*Přišel jsem, viděl jsem, zvítězil jsem.*) - L'état c'est moi. (*Stát jsem já.*) - O tempora! - My house is my castle. - Být, či nebýt? - A přece se točí! - Dočkej času jako husa klasu. - My o voze, on o koze. - Kdo se směje naposledy, ten se směje nejlépe. - Vrána k vráně sedá, rovný rovného si hledá. - Lucie noci upije, ale dne nepřidá. - Medardova kápě čtyřicet dní kape. - Na svatého Řehoře letí čápi od moře.

20. Uveďte, jak je vyjádřeno přirovnání:

Budova ve tvaru L, křičí jako blázen, slunce pálí jako o žních, vytahuje se jako tričko, daleko jako do Prahy, pracuje jako lev, rozumíš tomu jako koza petrželi, krk jako žirafa, nos jako okurka, dukáty zvonily jako dětský smích, zbledla jako měsíc, udělal to s klidem Angličana, ten guláš je ostrý jako břitva, chodí jako zpomalený film, je lehký jako pírko, přešlapoval v rozpacích jako v malých botách, myšlenka letí šípem, je farářsky vyholen, šelmovsky se podívala, pomněnkové oči, kluk jako buk, má hlad jako vlk.

XIII. Příbuzná slova

1. Seřadte příbuzná slova do skupin a v každé skupině vyznačte kořen:

Písmo, mládí, lid, brát, voda, modrý, hradit, pisatel, mladost, vodní, vybrat, ohrada, namodralý, nápis, lidový, zavodnit, zmodrat, přehrada, výbor, písař, mládež, modravý, vodník, soubor, lidičky, písíci, mladičky, sbírat, zalidněný, vyhrazený, povodí, modrák, modřinka, modřina, výběrčí, nabírat, hráz, spisovatel, nepřeborný, nelida, modráky.

2. Slova rozřídte podle společných kořenů (slovtvorných základů):

Radit, zahrada, rád, radost, proradný, rada, hradlo, zradit, zahradník, radovat se, ohrada, zrada, radnice, zahradit, přehrada, výhrada, radostný, hradba, zrádce, radovánky.

Vina, vinárna, víno, viník, vinař, povinnost, vinen, vínek, vinice, obviněný, ovinutý, vinout, provinění, navinutý, provinilec.

Nos, nosík, nosič, nositel, nosit, nosní, nosník, výnos, nosný, nosatec, přínos, podnos, nanosivší, únos, nosál, přínosný, únosce, nosovost.

XIV. Tvoření slov odvozováním

1. Určete, jak byla slova utvořena a zařadte je do slovtvorných kategorií:

Koželuh, maličkost, stromoví, chlapák, pracující, dobračisko, hošíček, zahradník, hokynář, pijan, vykonavatel, vojsko, běžec, správce, nákupčí, vdovec, tazatel, svářeč, zevloun, zeman, poručice, bělouš, chobotnice, chřestýš, mazal, dozorce, kůrovec, mečoun, vrboví, hafan, kvíčala, poletucha, vážka;

sokolovna, papírna, hvězdárna, prostěradlo, vepřové, hovězí, smetanovec, kravín, sirotčinec, ševcovina, čeledník, dolina, bodec, výskok, husita, podběl, blatouch, sněžinka, bledule, smlouva, stáří, pilník, úkryt, průtok, lískovka; slovosled, parkoviště, rypadlo, středisko, samoobsluha, modelář, potravinářství, stavbař, znepokojení, úbor, velkochov, sousloví, výdejna, rychločistírna;

několikastupňový, příruční, tryskový, čistící, speciální, výkonnostní, nepropustný, přemýšlivý, nadzvukový; mrazírenský, pralesní, nábrežní, maloměstský, soucitný, stařecký, náledí, předměstský, železářství, vyplavený, výroba, postarší, výkon, soudcovat, vynahradit, pohlazení, úroda, zděvěnělý, dřevnatý.

2. Vyhledejte slova tvořená odvozováním a skládáním; odvozená podstatná jména zařadte do významových skupin:

Příjezd do Prahy

V oddělení se zatmělo, průvodčí stáli na schůdcích a vlak dojížděl zvolna mezi železnými žebry pod klenbu nádraží. Matka, Ondřej a Růžena postupovali chodbičkou ve voze krok co krok za ostatními. Vlak drcnul a skřípaje brzdami zastavoval. Ondřej seskočil z vysokého schodu na nástupiště; vstoupil na pražskou půdu. Proud lidí je uchopil a vedl. Odklopeným propadlem vyjížděla zdviž se zavazadly, ale maminka nedala Ondřejovi zastavit se. Šli za ostatními ulicí černozeleňých vagonů. Nad nimi se pjaly traversy jako k páteři ohromné velryby. Sestoupili pod zemí, prošli kachlíkovou chodbou a vystupovali schodištěm. Vyšli z nádraží.

(Podle M. Pujmanové)

3. Seřadte odvozená slova do skupin podle typu významové změny, k níž došlo (mutační, transpoziční, modifikační):

Stolař, vozík, chlapák, lakomec, běh, květinářství, dvořan, stromoví, psisko, klempířství, výskok, tatínek, setba, mistrová, kružidlo, svědkyně, čistírna, lvice, děda, žalobnice, kamení, panna, zahrádka, čistota, rýč, kohoutek, čistíčka, běhoun, zedník, trní, mávátko, skalisko, venkovan, pískoviště, babizna, slůvko, psaní, holubička, filmovat, stárnout, šedivět, vysoko, pěkně, pěšky.

4. Uvedte, kdy jde o odvozování předponově příponové, předponově koncovkové nebo příponové a koncovkové:

Soudobý, zábavní, výroční, odpadní, zahraniční, bezcitný, rozlitý, nadloketní, výroční, sousloví, nádražní, předhoří, Polabí, rozvodí, souvětí, přísloví, okvětí, dorost, obočí, náručí, nároží, pahorek, výrůstek, výstupek, podpatek, porost, příkoří, odřezek, holubí, poduška.

5. Uvedte, u kterých slov jde o tvoření živé, u kterých o tvoření neživé (průhledné a neprůhledné):

Plánovací, důstojnice, svoboda, nadstavba, opravdově, osika, usnesení, sestřin, mrtvola, výzkumný, stoletý, rataj, rádlo, nejsilnější, motýl, žito, spěch, vyspělost, jeskyně, pracující, vladyka, usměvavý, žákovský, tekutý.

6. Určete slovtvorné základy:

Výprask, vyhraný, myslivna, příšerný, vydra, přečtený, zlobit, potopený, srazit, výletník, borovice, dětátko, spadnout, přístřeší, procházka, údolí, prudký, přeřezaný;

výpisek, knížka, psíček, viset, nález, obraz, zachovat, jablíčko, otázka, národ, území, prababička, tyčinka, oddělení, bojovat, západ, učitel, výslovnost, rozsudek, návrh;

houpačka, bratrství, mýdlo, mládež, občan, oslava, přehled, sklenář, srnec, táborák, význam, příhoda, život, okolí, pravítko, stělnice, brzičko, slovník, strýček.

7. Ke zvýrazněným slovům vyhledejte v textu slova téhož slovtvorného základu:

Lid, zahrada, sbírat, povodeň, vylidnit, *brát*, hráz, zmodrat, soubor, lidičky, zavodněný, hradisko, sběratel, namodralý, zlidštit, modřina, vodnice, nepřeborný, Hradčany, *dělat*, modřenec, úbor, vyhrazený, přelidněný, *modrý*, povodí, nelida, výběrčí, lidství, *voda*, modráky, výdělek, hradlo, výborný, *hrad*.

8. Uvedte význam slov; dokažte, že uvnitř každé skupiny jsou slova se stejným kořenem:

Rodina, národ, rodiče, úroda, rodný; hlídat, hledat; malý, pomalu, malicherný; plést, plot, pletenec; říct, naříkat, rok, nářek, uřknout; mladý, mládí, mlázi, mládež, omlazovat; ponožka, noha, unožení; volnost, dovolení, vůle, povolný, volba, vyvolenec; věrnost, věrný, důvěra, pověřenec.

9. Vypište slova se společným slovtvorným základem a uveďte, které hlásky se v základu slova střídají:

Chodí, nese, bílý, moucha, cvik, roh, sníh, chůze, muška, cvičit, růžek, sněží, schází, nůše, sbírá, lékař, v rozích, schůzka, snáší, sběratel, rohatý, léčit.

10. Charakterizujte významy uvedených slov a dokažte, že nemají stejný základ:

Vodnatý - podvodník; dělník - úděl; nosový - podnos; hořlaviny - hořejší; lepší - nálepka; míra - mírový; mořský - úmor; hora - úhor; nánožník - nožíf.

XV. Přípony

1. Určete, kterými příponami byla slova odvozena:

Hrozná kletba, vyhnat na pastvu, černošští tanečníci, léčit se z opilství, nové kresby, malé mávátko, Žižkov a Karlín, povinná četba, její dobrota, tábořský starosta, cukrové lízátko, ryšavá kobylka, náš dědoušek, pověsit obrázky a rytiny, vzdorovat hrozbám, zhasnout svíčku, ledová citronáda, vojenská přilba, starý Pražan, hokejové mužstvo, vesnická klepna, vyhnat na pastvu, Alšova kresba, na mechovém sedátku, slavná svatba, nesmírné množství, výsadba ovocných stromů, dámské krejčovství, ptačí holátko, české knížectví, struhadlo na zeleninu, malebné Valašsko, dnešní noviny, matčina dobrota, vyšší poštovné, zdatný plavec, hadrový panák, dlouhatánská chodba, napít se na bratrství, bratrova spolujezdkyně, půvabná dívenka, olomoucká radnice, zkáza válečného loďstva, divadelní kukátko, zhasnout svíčku, vzdorovat hrozbám, ledová citronáda, pohádka o mořské carevně.

2. Určete přípony:

Hokejové mužstvo, vesnická klepna, vyhnat na pastvu, Alšova kresba, na mechovém sedátku, černošští tanečníci, slavná svatba, nesmírné množství, výsadba ovocných stromů, dámské krejčovství, ptačí holoubátko, české knížectví, struhadlo na zeleninu, malebné Valašsko, dnešní noviny, matčina dobrota, vyšší poštovné, zdatný plavec, hadrový panák, dlouhatánská chodba, napít se na bratrství, bratrova spolujezdkyně, půvabná dívenka, olomoucká radnice, zkáza válečného loďstva, cukrové lízátko, divadelní kukátko, zhasnout svíčku, vzdorovat hrozbám, ledová citronáda, pohádka o mořské carevně.

3. Sestavte přehled odvozovacích přípon a výrazy zařadte do významových skupin:

Surovec, jalovec, vetřelec, hrubec, vačnatec, poctivec, lenivec, chráněnc, šílenec, vzdělanec, pokrytec, dravec, výňatek, zážitek, hlupák, plameňák, cizák, divočák, motorák, tučňák, stařík, vraník, hamižník, nebožtík, naháč, šupináč, uzenáč, běloch, bělouš, hroznýš, chudaš, klidas, dlouhán, drzoun, okoun, bělice, bystřina, levice, vztekli- na, borovice, tkanice, hnilička, křivka, netykavka, trvalka, pálenka, žvýkačka, puklina, slitina, omrzlina, volavka, trvalka.

4. Určete významový rozdíl a vyčleňte přípony; tvořte další dvojice:

Smetiště - smetník; hřiště - herna; kotelna - kotlárna; cukrářství - cukrárna; sídliště - sídlo; ohniště - ohnisko; hle- diště - hledisko; knihářství - knihárna; těžisko - těžišť; obvaziště - obvazovna; bydlíště - byt; pracoviště - pracovna; sběrač - sběratel; nosič - nositel; řidič - ředitel; na- kladač - nakladatel; stavěč - stavitel; včelín - včelnice - včelník; pískoviště - pískovna - písčina; ovčinec - ovčín - ovčárna.

5. Rozlište odvozovací přípony a pokuste se vyložit, proč je považujeme za příponu jedinou:

Voditelný, trvanlivý, hanlivý, mlčenlivý, palčivý, zahálčivý, poštovní, duchovní, zkušební, služební, kopcovitý, cukernatý, přednostenský, příbuzenský, honička, pranice, bojovník, stromoví, výchovné, čítárna, chladárna, bar- vírna, hájovna, sborovna, zahradník, rybník, ložnice, klukovina, višňovka, jízdenka, kolečko, hlavinka.

XVI. Předpony

1. Určete předpony a slovtvorný základ:

Společnost, předtucha, otok, pozdravy, vztek, zpěv, vzkřísit, omdlít, neodůvodněný, vztah, olízat, obchodní, nezře- telný, oddenek, odtok, bezzásadový, obtloustlý, omítka, vzpouzet se, bezpříkladný, vztažený, stíznost, stvrzenka, zkušený, zápraží, obkročák, nerozhodný, úroda, náruč, nebezpečný, Meziříčí, úřadující, účinné, nezletilý, odpov- ědět.

2. Určete předpony a stanovte jejich význam:

Prarodiče, prahory, prales, pražádný, praobyčejný, pradávny; přesila, přetlak, přemíra, překrásný, přečetný, převe- liký; arcidílo, arcibiskup, arcilotr; rozvodí, rozhraní; nejnovější, nejlepší, nejmladší; paklích, palist, paroh, pavěda; pomenší, postarší, poslabší; součást, souhra, soutok, soužití, sounáležitost, souřadný, souvztažný, současný, sou- bor, soustava, souprava, souhvězdí, soukolí, souostroví, souvětí; nečlen, nepohoda, neúroda, neúspěch, nekuřák, nedávny, nehotový, neveselý, nedávno, nejistě, nehezky, nepřítel, neštěstí, nebezpečný; nikdo, nijaký, nikam.

Nevkus, praotec, spoluobčan, pavědec, nedůvěřivec, neúčast, velezrada, pachuč, předehra, rozběh, předobrota, mezípatro, přespočet, bezporuchovost, sourozenec, podtitul, podvečer, protireformace, přízvuk, dohra, přístav- ba, přepočet, pseudoznalec, arcilháf, ultrareakce, indiskrétnost, superhvězda, metafyzika, prehistorie, prorektor, diskontinuita, surrealismus, reemigrant, peroxid, nonkonformita, interbrigáda, supravodíč.

3. Určete, jakých předpon bylo při odvozování užito:

Bezstarostný, předtucha, pozdravy, pohotový, oddiskutovat, velký vztek, vzkřísit, obchodní, ucpaný odtok, chlapec se vzpouzí, přísný rozsudek, podat stížnost, je na obchůzce, dostat stvrzenku; zkušený člověk, tančit obkročák, je na záhmenku, úřadující muž, účinné protilátky, krásný náhrdelník, nezletilá mládež, vztažná zájmena.

4. Odůvodněte způsob psaní:

Poddaný, bezzásadový, nejednoduchý, ranní, půlletý, vyšší, mondénní, nejjedovatější, raný, nejmenovaný, humánní, senná rýma, cenina, nejasný, podací list, dvoudenní, leccos, spontánně, vinný ocet, nejjizlivější, poddajný materiál, jde do podatelny, městský, kamenný, měkoučký, trojúhelník.

Odfíkat z paměti, bezstarostní absolventi, vzkazujeme pozdravy, odepsat na dotaz, hlasitý zpěv, rozsáhlé znalosti, udělat s předstihem, prohlídka podhradí, nepřekný vztah, odtáhnout vozík, oškrábat omítku, hygienicky bezzávadný, bezpříkladné hrdinství, vztažné zájmeno, obsloužit nemocného, opékané brambory, obeplavali ostrůvek, výrazný nadpis, po vojenském obchvatu, povstání poddaných, podat stížnost, někteří nadutí lidé, odeslat stvrzenku, bezcenné prohlášení, drahocenný náhrdelník, překomponovaná mezihra, podprůměrné výsledky, účinné protilátky, významné výročí, příležitost k zamyšlení, nápis na náhrobku, vyhřívat se na zápraží, tanec pojmenovaný obkročák.

5. Vysvětlíte tvoření uvedených slov; odstraňte postupně přípony a předpony a všimněte si, zda se slova mění:

Po-po-sed-nou-t, s-met-ák, z-pro-ne-věr-a, pře-prac-ova-n-ost, z-moudř-e-ní, bliz-ouč-ko, cit-o-slov-ce, o-svět-l-ova-č, chor-ob-o-pis, na-po-hlav-k-ovat, ne-vy-svět-l-i-tel-ný, prav-d-ě-po-dob-n-ost, mal-oul-inko, pro-chlad-nou-ti, dobr-o-vol-ník, ú-dol-í-čko, po-nej-víc-e, pro-stěr-a-dlo, ne-na-po-dob-i-tel-ný, pří-rod-o-věd-ec-ký, před-běh-nou-ti, s-klad-a-tel-ka, po-roz-hléd-nou-ti se, ne-po-zor-ova-ný.

6. Tvořte deminutiva a sledujte změny hlásek v základech slov:

Kráva, louka, hlína, bouda, Míla, žíla, lípa, břeh, koleno, smetana, prach, zahrada, kruh, hrad, komora, kroupa, věž, zeď, květ, ubrus, ret, moucha, dub, had, světlo, suk, sukně, kamna, klobouk, koule, ucho, poleno, plot, vnuk, ves, knihovna, svícen, hruška, mapa, člověk, nůž, pivo, slovo, třešně.

7. Vyznačená slova převedte do základního tvaru, uveďte fundaci, slovotvorný základ a formant:

Skončila doba dovolených a nastal čas *zúctování*. Procházel tichá *zákoutí* rodného města. Často mi bylo *smutno*. Seděl jsem v lese na *travnatém paloučku*. Kolem šel chlapec obutý v *pohorkách*. V noci mě probudil *měsíční* svit. *Vytáhl* nůž a uřízl prut. Na polici stálo deset *plechovek*. Náš kocour má hebký *kožíšek*. Je to můj velký *dobrodinec*. *Neznámý* člověk zazvonil u našich dveří. Pobavila mě jeho *představa*. Nedívej se tak *sveřepě!* Zastavili jsme se na břehu *lesního jezírka*. Před *několika* léty jsem byl daleko rychlejší. Úsměv mu *zamrzl* na rtech.

8. Odůvodněte pravopis:

Bezzásadové jednání, nejednoduché vysvětlení, ranní mlhy, nejapné výmluvy, viník se přiznal, nejjedovatější sloučenina, bělokamenné město, podat ruku, senná rýma, poštovní ceniny, oddací list, úrodná vinice, projevuje spontánně, oddenek rostliny, oddaluje rozhodnutí, směnná hodnota, neodůvodněné zamítnutí žádosti, píše si deník, dvaapůlleté dítě, samočinný počítač, vinný ocet, nejjistější řešení, nejjizlivější poznámky, nejedovatý had, plynné skupenství, nečinně přihlížet, odůvodnit názor, chvíle oddechu, pokažený vysavač, na kamenném mostě, nízkokmenné jabloně, oddrobená omítky, nejjižnější část ostrova, oddálil své rozhodnutí.

XVII. Podstatná jména

1. Tvořte pomocí předpon a přípon podstatná a přídavná jména:

Voda, břeh, pata, kolo, socha, hvězda, řeka, hrad, stěna, doba, háj, les, bok.

2. Uveďte, od jakých slovních druhů jsou odvozena podstatná jména:

Továrna, závod, stanovisko, spolehlivost, sjednocení, letošek, běh, skok, krok, běžky.

3. Tvořte názvy míst od podstatných jmen a sloves:

Brambor, boj, výstava, trh, pastva, oheň, vzorek, papír, elektřina, lak, nástroj, ocel, cihla, kráva, drůbež, včela, sklad, výdej, cukrář, kovář, ředitel, sběr, víno, ovoce, myslivec, panel, most, kniha;

lisovat, zbrojit, čistit, koupat, umývat, žehlit, prát, sušit, rozvádět, válcovat, brousit, kreslit, cvičit, studovat, hledět.

4. Utvořte jména míst:

KDE SE: pere prádlo, čeká, suší, smaltuje, opravuje, spalují odpadky, vykrmuje dobytek, chladí potraviny, závodí, překládá zboží, těží rašelina, kope písek; KDE JSOU UMÍSTĚNY stroje; KDE SE VYRÁBĚJÍ: konzervy, pečivo, sklo; KDE SE SKLADUJE led, seno; KDE SE vydávají léky, vaří a prodává káva.

5. Tvořte od sloves názvy prostředků a řekněte, co pojmenovávají:

Nosit, vyorávat, houpat se, vysoušet, rýpat, švihat, leštit, kroužit, řídit, měřit, spojit, nasadit, zvedat, vrtat, rýt, mýt, umývat, smetat, osušit, utírat, vařit.

6. Utvořte možné názvy prostředků a nástrojů ze sloves:

Příklad: *leštit (leštidlo, leštitko)*

Koukat, mluvit, párat, plavit, pojit, sedat, držet, strouhat, přijímat, vysílat, vysávat, vyorávat, žnout, mlátit, řezat, krmít, počítat, rýt, utírat, hustit, cítit, stříkat, vysoušet, nakládat, vozit, mazat, zplynovat, nosit, svítit, létat, žnout.

7. Tvořte názvy osob od podstatných jmen a uveďte, jakou činnost zpravidla označují:

Fréza, traktor, kontrola, kombajn, pokladna, noviny, šatna, úkol, model, kniha, šatna, zahrada, soustruh, sklad, holub, mlýn, kniha, hvězda, komín, buben, kámen, truhla, varhany, popel, branka, cukr, zeď, kadeře, obuv, lyže, sklo, uzeniny, klenoty.

8. Tvořte názvy nositelů vlastností od přídavných jmen; vyčleňte příponu a charakterizujte ji:

Mladý, slabý, hnědý, chudý, starý, bohatý, lakomý, slepý, černý, bílý, chytrý, odvážlivý, učený, rychlý, vzdělaný, voskový, sušený, mrtvý, kolmý, vnitřní, žárlivý, vousatý, velký, dobrý, modrý, nohatý, rudý, krásný.

9. Tvořte názvy vlastností od přídavných jmen; všimněte si, kdy můžete užít několika přípon. Uveďte, kdy se abstraktní názvy přenášejí i na věci konkrétní:

Sladký, dobrý, čistý, hluboký, nízký, vysoký, velký, dlouhý, starý, chudý, lakomý, štědrý, bohatý, pravý, přátelský, lidský, dospělý, mladý, žlutý.

10. Ze sloves tvořte názvy dějové a užiňte jich ve větách; uvádějte přípony a koncovky:

Vyskočit, rozsoudit, připravit, poradit, lovit, vyzdobit, chodit, kreslit, vytvořit, tavit, razit, otázat se, prosit, točit, těžit, mluvit, stavět, zkoušet, jásat, plavat, přispívat, poslouchat, usmívat se, sbírat, žádat, plakat, dupat, dřímat, jíst, téct, protéct, tlouct, získat, stavět, číst, stát, hnát, rozpadnout se, vybuchnout.

11. Místo sloves užitje příslušných podstatných jmen a objasněte jejich tvoření:

Zobrazil život lidu, zejména jeho (trpět). - Hned při (projet) předměstím jsme otevřeli zásoby jídel. - Zajímala se o (chovat) zvířata. - Postava hraběte je snad nejvýraznějším (zastupovat) zidealizované šlechty.

12. Užitje jednoho z výrazů uvedených v závorkách a své rozhodnutí zdůvodněte:

Přístroj sloužil až do dneška bez (porucha, poruchovost). - Při podrobnějším prohlédnutí budovy jsme zjistili, že jde jen o (směsku, směs) různých stavitelských slohů. - Obrátili se na desítky místních muzeí a objevili řadu (ce-nina, cenné dokumenty). - Můj kamarád chce po (skončení, dokončení, ukončení) Pedagogické fakulty Univerzity Palackého učit v Olomouci. - Po (odplynutí, uplynutí) předepsané doby přepínač vypneme.

13. Tvořte názvy osob, jež jsou původcem činnosti, vyčleňte příponu a uveďte, do které kategorie patří:

Skákat, chovat, letět, honit, nalézt, radit, opravit, odhadnout, hlásit, žádat, ochránit, učit, vodit, zpívat, sbírat, škodit, dohlížet, sekát, lovit, mluvit, jednat, zlepšovat, velet, hrát, prodávat, hasit, soudit, běžet, spravovat, plavat, dívat se, kouřit.

14. Určete denominativa a deverbativa:

Spotřebič, hnětač, nosič, květináč, tlumič, děrovač, odsavač, odkalovač, stříkačka, válcovačka, brusička, páječ-ka, letadlo, čerpadlo, obkládačka, tužidlo, návštěvidlo, barvivo, lízátko, zdivo, sušák, mluvnice, okenice, kilo-metrovník, požívatina, mrazovky, doplatek, doplněk, kluzák, odlivka, pivo, pořekadlo, dýmovnice, budík, spoj-ka, krabice, čajovník.

15. Od uvedených slov tvořte kombinovaným formantem podstatná a přídavná jména:

Čas, hora, bok, les, háj, doba, stěna, hrad, řeka, hvězda, socha, kolo, pata, břeh, voda.

16. Tvořte názvy mužských i ženských osob od podstatných jmen:

Traktor, hodiny, kniha, model, úkol, šatna, noviny, pokladna, zahrada, sklad, kontrola.

17. Tvořte názvy mužských i ženských osob od sloves:

Čistit, učit, krmit, brousit, uvádět, balit, vařit, svářet, soudit, malovat, stříhat, kreslit.

18. Uveďte mužský (ženský) protějšek výrazů:

Stará panna, král, kachna, pan domácí, služka, prasnice, ženich, vdova, kobyly, neteř, mnich, čarodějnice, mi-nistr, teta, básník, slepice, barman, kráva, slečna, ovce, daněk.

19. Tvořte jména přechýlená:

Kandidát, lesník, voják, poručík, major, desátník, lékař, mistr, generál, výtvarník, zedník, inženýr, jednatel, před-seda, učeň, správce, náměstek, pracovník, řidič, plavec, skokan, geolog, statistik, soudce, žalobce, pekař, doktor, majetník, cvičenec, poručík, holub, zástupce, mladík, vrabec, soused, příručí, jednatel, zedník, strážce, ministr, horal, útočník, trenér, básník, učedník, král, švec, knihkupec, řezník, generál, hrabě.

20. Utvořte od mužských podstatných jmen přechýlením jména ženská a uveďte, jak byla utvořena:

Strážný, fyzik, laborant, sportovec, krejčí, svědek, doručovatel, agronom, anatom, nákupčí, herec, dědic, správ-ce, průvodce, průvodčí, psychiatr, dramaturg, letec, horník, manekýn, premiér, ministerský předseda, vládní zmocněnec.

21. Uveďte ženská příjmení k mužským jménům:

Richter, Klimeš, Hrabě, Horký, Hanke, Binko, Aleš, Winter, Bernardi, Švec, Vrábel, Srdce, Hořejš, Bičičtě, Krejčí, Hraše, Nebojsa, Skočdopole, Jakoubě, Kněžů, Heine, Havlůj, Franke, Kníže, Kočí, Krejčí, Petrů, Dítě, Bidlo, Bártů, Dolejší.

22. Utvořte od jmen názvy obyvatelské i jejich přechýlené podoby:

Sever, vesnice, Evropa, Afrika, Austrálie, ostrov, jih, Florencie, cizina, Gaskoňsko, Peru, Gruzie, Kartágo, hora, Podskalí, Sudety, Kocourkov, Asie, Kongo, Turecko, Srbsko, Tibet, Persie, Kuba, Kréta, Strážnice, Žižkov, pohraničí, Itálie, Brno, Jihlava, Vsetín, Kladno, Domažlice, Příbram, Brandýs, Moskva, Benátky, Bulharsko, Belgie, Brazílie, Holandsko, Irsko, Írán, Korea.

Olomouc, Ostrava, Plzeň, Pardubice, Praha, Bratislava, Bystřice, Kroměříž, Hradiště; Paříž, Berlín, Vídeň, Londýn, New York, Florencie, Varšava, Kijev, Řím, Janov, Oděsa, Krakov;
Malajsko, Japonsko, Laos, Polsko, Ukrajina, Tunis, Mexiko, Maroko, Sýrie, Egypt, Somálsko, Sibiř, Indie, Skotsko, Island, Dánsko, Švédsko, Slovensko, Lotyšsko, Litva, Estonsko, Albánie, Argentina, Anglie, Finsko, Indonésie, Kypr.

23. Tvořte předponami a příponami z předložkových spojení podstatná jména:

Za mořem, za hranicemi, před mostem, po vodě, na hrdle, za humny, za Labem, pod Dunajem, mezi akty, za Karpaty, pod Ještědem, mezi řekami, za humny.

24. Od adjektiv tvořte substantiva označující řeč; zdůvodněte pravopis:

Francouzský, lužický, valašský, lotyšský, kirgizský, habešský, katalánský, baskický, etruský, řecký, kazašský, srbochorvátský, staroslověnský, kašubský, polabský.

25. Od sloves tvořte příponami -tel, -č, -dlo podstatná jména; sledujte kvantitu souhlásek a vložte významový rozdíl:

Nakládat, bádát, bít, vysílat, sbírat, slídit, zařikat, zaklínat, kázat, zpracovávat, strouhat, prát, bílit, řídit, našepťávat, stírat, vzdělávat, vyjednávat, rozsívat, kroužit, poslouchat, vzpírat, dřít, cídit.

26. Od sloves utvořte názvy dějové, popř. názvy výsledků dějů; sledujte střídání hlásek:

Clonit, radit, namáhat se, hmatnout, chvátat, skousnout, vzepřít, dotknout se, nahmátnout, stékat, nanést, opsat, slyšet, snažit se, toužit, věřit, hovořit, odloučit, slyšet, stydět se.

27. Utvořte podstatná jména činitelská a sledujte různost odvozovacích přípon:

Natírat, odbírat, hostit, hasit, vodit, ničit, organizovat, lajdat, vládnout, lhát, pokrývat, pracovat, škodit, hrát, jednat, rozhodovat, radit, hlídat, nakládat, stělit, bojovat, vyrobit, topit, rozhodovat, radit, myslet, dívat se, breptat, zastoupit, mluvit, toulat se, rodit, panovat, dirigovat, investovat, diskutovat, defraudovat, kontrolovat.

28. Tvořte činitelské názvy od sloves:

Soudit, vybírat, nakládat, řídit, sbírat, nosit, odebírat, lovit, provázet, chránit, barvit, popularizovat, provokovat, stavět, běžet, škrábat, tesat, pít, poroučet, slévat, krmit.

29. Utvořte názvy vlastností od přídavných jmen; podle možnosti užíjte různých přípon:

Příklad: dobrý, dobrácký, dobrotivý

Svěží, dlouhý, velký, vysoký, pravý, sladký, čistý, chudý, bohatý, lidský, mladý, starý, přátelský, velký, žlutý, lakomý, nízký, ostrý, strmý, bratrský, hluboký, štědrý, bohatý, pravý, přátelský, dospělý.

30. Utvořte konatelská jména od podstatných jmen; sledujte produktivitu odvozovacích přípon:

Holub, sklo, ovce, hudba, víno, kožich, topení, stavba, medaile, pozoun, finance, tma, renta, kabaret, restaurace, hotel, nůž, kanón, papír, prapor, hygiena, filharmonie, alkohol, syntéza, fonetika, psychologie, housle, akrobacie, lingvistika, psychiatrie, ekonomie, filozofie, chirurgie, kaligrafie, psychopatie, jazykozpyt, kybernetika.

31. Od substantiv tvořte příponami jména konatelská; uveďte přípony a sledujte kvantitu:

Mýdlo, zbroj, kajak, meč, nástroj, perník, krám, výhybka, oštěp, víno, vláda, mlýn, pilník, řemen, čeština, kůže, slovíčko, cukrovka, uhlí, brada, branka, knoflík, sedlo, králík, banka, kůň, odbíjená, překážka, sjezd, latina, bašta, krajina, ryba, cihla, statek, lichva, rostlina, housle, rám, sklo, houba, topení, plyn, elektrika.

32. Tvořte deminutiva:

Louka, postel, záclona, bříza, bouda, tůň, lípa, břeh, koleno, prach, pavlač, houba, buk, kroupa, svíce, věž, zeď, rameno, ubrus, ret, hrob, moucha, dub, had, stodola, skýva, zábradlí, housle, jedle, skříň, střecha, sukně, okno, stan, ucho, jezero, švestka, ves, vesnice, venkovan, mléko, kámen, sníh, fiala, mapa, člověk, fráze, brázda, věc, nehet, slovo.

33. Od uvedených substantiv tvořte co největší počet deminutiv:

Příklad: hlava: hlávka, hlavice, hlavička, hlavinka; stůl: stolec, stolek, stoleček.

Vrch, pata, bába, list, kost, dvůr, syn, škola, květ, pes, brada, kůže, díl, vrba, dům, věž, kůl, děda, matka, mísa, zvon, žena, strom, ruka, svíce, teta, muž, most, zub.

34. Co byste čekali, že najdete:

v balíku, v uzlíku, v košíku, v truhle, v sejfu, ve váze, ve sklípku, v kotlíku, v čajníku, v aktovce, v plechovce, v obálce, na smetišti, ve džbánu, v kufríku, ve vaně, v čutoře, v náprsní tašce, v díži, v popelnici, v kabelce, v neseséru, v tabatěrce.

35. Uvedte, kde žijí tito lidé a tato zvířata; všimněte si, jak byla jména utvořena:

Mnich, šílenec, kůň, pták, prase, jeptiška, kráva, hlemýžď, král, voják, pes, pavouk, vězeň, včela, vos, holub, slepice, králík, myš, medvěd, jezevec, student, pračlověk, divoch, rekreant, pacient, Eskymák.

36. Jak se jmenuje hlavní osoba; jak byla jména utvořena:

ve výboru, v novinách, ve škole, v kuchyni, v dílně, v armádě, v orchestru, na fakultě, v letadle, v soudním senátu, v žaláři, v parlamentu, ve fotbalovém mužstvu, v domácnosti, v rodině, na prokuratuře, v námořnictvu, v republice, v továrně, na univerzitě, na nádraží, na soukromém večírku, hostině nebo recepci.

37. Jak se jmenuje člověk, který:

prodává maso, stříhá vlasy, pečuje o uplatňování zákonů, prodává papír a psací potřeby, pečuje o nemocné, nosí zavazadla, prodává tabákové výrobky, řídí na křižovatce dopravu, operuje nemocné lidi, vyrábí stoly a židle, prodává ovoce a zeleninu, maluje obrazy, peče chléb, vyšetřuje zločiny, pracuje na lodi, cestuje pro své potěšení, obdělává půdu, prodává železné předměty, opravuje vodovody, vyrábí a prodává léky, dělá a opravuje okapové roury, zhotovuje měkké části křesel, pohovek, židlí apod.

38. Zamyslete se nad tím, jak byla slova utvořena, a uveďte, kde byste je hledali:

Datum, polohu nějakého státu, životopis nějaké osobnosti, staré listiny, údaj o výskytu nějakého jména v knize, význam slova, co se podává k jídlu v restauraci, každodenní záznamy o veřejných událostech, soukromé nabídky, dotazy a oznámení, uspořádání kapitol v knize, program výuky na fakultě vysoké školy, seznam a pořadí hudebních skladeb provozovaných na koncertě.

39. Jak jsou utvořena tato slova a jaký je jejich význam:

Nadporučík, nadhlavník, nadřazenost, nadpis, roztomilý, rozblácený, rozutěct se, rozvaha, pomenší, pousmání, polesí, popolehnout, pomezní, poženu, podzim, předjaří, podrost, podplukovník, podkop, poklop, nadjezd, podchod, rozjezd.

40. Vysvětlete, podle čeho byli pojmenováni živočichové:

Roháč, rákosník, hraboš, parukářka, hvězdice, modřinka, měkkýš, slepýš, chocholouš, vírník, štetinatec, červenka, křižák, ježek, rosníčka, kukačka.

41. Jak vznikla pojmenování rostlin:

Jaterník, petrklíč, čekanka, modřelec, podsněžník, bledule, blatouch, smolníčka, zvonek, bolehlav, černýš, devatník, kopytník, pomněnka, černoohlávek, přeslička, srdcovka, netýkavka, třeslice, fialka, petrklíč, devěsíl, sněženka.

42. Jak vznikla pojmenování hornin a nerostů:

Slepenec, granátovec, vřídlovec, vápenec, hnědel, krevel, růženín, citrín, záhněda, znělec, ocelek, pískovec.

43. Uvedte, z kterých rodných jmen vznikla příjmení:

Mácha, Jiša, Pech, Staněk, Tůma, Hašek, Bartoš, Stach, Jandera, Matějka, Vávra, Jaroš, Průša, Koubek, Jirásek, Vondráček, Kubín, Daneš, Zika, Váňa, Hanka, Tomsa.

44. Pokuste se vysvětlit vznik příjmení a podle jejich původu je seřadit do skupin:

Příklad: *Z křestních jmen a jejich domácích obměn. Ze jmen národů a zemí. Podle bydliště a místa. Ze jmen zvířat, rostlin a věcí. Podle řemesel a povolání. Ze jmen označujících vlastnosti. Příjmení vzniklá skládáním. Jména cizího původu.*

Pražský, Brabec, Smutný, Vašíček, Sklenář, Karlík, Vencálek, Slováček, Chaloupka, Štěpánek, Sýkora, Pavlík, Kolář, Medonos, Müller, Trnka, Pavelka, Jedlička, Zajíc, Pavlásek, Růžička, Matějček, Petrák, Moravčík, Janek, Brabenec, Jozífek, Ježek, Smetana, Strnad, Jiříček, Veselý, Matějka, Špaček, Vytlačil, Pokorný, Tesař, Jíra, Chleborád, Rakušan, Walter, Tichý, Dolanský, Stejskal, Turek, Janeček, Janda, Němec, Masopust, Kočí, Vašátko, Matějů, Švarc, Dítě, Černota, Suchomel.

45. Zařaďte příjmení do skupin podle jejich původu:

Liška, Moravec, Novotný, Fiala, Neruda, Masorád, Kubín, Novák, Bílek, Dvořák, Kolář, Švejda, Přecechtěl, Suchánek, Svoboda, Beneš, Lhotský, Stejskal, Kovařík, Javůrek, Kalina, Poláček, Hrdlička, Skála, Veselý, Bauer, Koutek, Nesnídal, Bláha, Podhájský, Hlaváček, Vodička, Zeman, Navrátil, Kučera, Drbohlav, Havlíček, Miler, Staněk, Skočdopole, Čapek, Mathesius, Jeřábek, Šmída, Vomáčka.

46. Pokuste se vysvětlit vznik místních jmen osadních a zařaďte je do skupin podle uvedených hledisek:

Příklad: *Jména utvořená ze jmen osobních. Podle zaměstnání obyvatel. Podle zakladatelů a držitelů osad. Z posměšných přezdivek. Podle místa, polohy, vlastností osady nebo jejího okolí.*

Železná Ruda, Červený Kostelec, Polany, Rovná, Čáslav, Mnichovice, Mirošov, Podlesí, Ohří, Hradec Králové, Jíloviště, Hrnčíře, Lobkovice, Hluboká, Loučky, Mydlovary, Záhoří, Vilémov, Janovice, Most, Markvartice, Holovousy, Příbyslav, Mokropsy, Ústí nad Labem, Přívoz, Příbyslav, Vyšší Brod, Lnáře, Buková, Václavice, Vinohrady, Líšeň, Zubří, Polička, Karlovy Vary, Františkovy Lázně, Terežín.

47. Pokuste se vysvětlit původ osadních jmen:

Meziříčí, Petrovice, Nová Ves, Olešná, Sedlec, Knínice, Zákřany, Písek, Hrdlořezy, Lhota, Rudice (sg), Brod, Opatovice, Jílové, Vladislav, Újezd, Stříbro, Řečice (sg), Studenec, Ondřejov, Suchdol, Vranov, Vrbno, Bobrová, Černovír, Hroznětín, Vydří, Moravany, Nové Dvory, Ostroh, Předklášteří, Kněževés, Jaroměř.

48. Připojte přípony ke sloům a odůvodněte pravopis:

-ba: kreslit, sít, hradit, prosit, věštit...;

-ka: hádat, kolébat, srazit, nabídnout, projíždět, sázet...;

-ík: ranní, večerní, vinný, soukenný, zákonný, kamenný...;

-ost: povinný, pohostinný, nestranný, marný...

49. Pokuste se určit významy slov a způsob jejich tvoření:

Odkofeinování (kávy), vyžínač (plevele), vznášedlo, samonapájecí (váleček pro malíře pokojů), vývojnice (pro fotoamatéry), titulkovač, mezistěna, překladiště, voličstvo, protivlak, krvácivost, dechoměr, zrnomet, sklonoměr.

50. Doplňte správné přípony:

(Vino) réva na naši (vino) dala letos hojnou úrodu. - Za prchajícími vojáky se hnali jejich (pronásledovat). - Střechy pokrývá taškami (pokrývat). - Máme nový radiový (přijímat). - Čistotu na chodbách udržují (uklízet). - Hasičskému sboru koupili novou (stříkat). - Pravá (vina) nebyla nikdy dopadena. - Dusivý plyn je nepříjemné (dráždit). - Sýry se vyrábějí v (továrně na sýry). - Muž, který udržoval v pořádku cesty, se jmenoval (cesta). - Zákony jsou uvedeny v knize, které říkáme (zákon). - Herci mají různobarevná (líčit). - Mám nové (rýsovat). - (Trýznit) koní byla udělena vysoká pokuta. - Chlapci se učili jezdit v (jezdit). - (Kominík) bylo zajímavé povolání.

51. Odůvodněte pravopis souhláskových skupin:

Spravedlivý rozsudek, šťastné dětství, hezká chudobka, oddech po práci, množství sladkého ovoce, velké dobrodružství, předložený ceník, na shledanou, malé pece, v pecce je jádro, lodní deník, drahocenný obraz, padesátiprocentní sleva, zlevněný nábytek.

52. Uvádějte příbuzná slova a sledujte kvantitu:

Výjimka, zastavit, zasáhnout, výrobek, zakládat, výsev, zařít se, vypůjčit, výraz, zatočit, počítat, nalít, přijmout, přikrýt, vystříhat/vystříhat, litovat, létat, pálit, zvát, vyslovit, řídit, razit, stírat, zastoupit, pálit, klást, ukázat.

53. Z následujících výrazů tvořte složeniny tím, že užijete některého z těchto výrazů: dvou-/dvoj-, troj-/tří, polo-/půl-, čtvrt apod.

Kolejka, koule, století, tečka, hodina, hodinka, ostrov, arch, rok, čas, domek, kmen, hvězda, oblouk.

XVIII. Přídavná jména

1. Stanovte slovnědruhovou příslušnost slov, z nichž byla přídavná jména utvořena; charakterizujte přípony:

Bratrův, tetin, dětský, pánský, český, básnický, konžský, vlašský, zvířecký, sesterský, lví, cihlový, větrný, srdečný, srdeční, služebný, služební, kožený, měděný, syrský, jezerní, pravdivý, sušší, vzdělanější, hrozitánský, droboulinký, prastarý, předatný, nejlepší, velectěný, bezrohý, popelavý, hrbatý, nehezký, visutý, tekutý, bitý, děkovný, dosáhnuvší, jedoucí, koktavý, opojný, přední, tamní, tamější, zpěvný, kolmý, pospolitý, fatální, materiální, historický, botanický, analytický.

2. Utvořte přídavná jména od těchto slov:

Měsíc, pátek, jít, prosinec, včera, dřívě, letos, zatím; bylina, řepa, měď, voda, olej, olovo, kost, litina; hvězda, písek, pecka, kučera, vlas, bláto, horečka, suk, vráska; pomněnka, hrot, houba, kaše, kužel, prášek, drobet;

odpor, prospěch, výhoda, chladit, poslouchat, soudit, brát, splatit, hmatat, znát, vidět, pohrdat, usmívat se, vonět, snášet, mrzet se, pracovat, zahálet.

3. Výrazy v závorce vyjádřete přídavným jménem a užiňte ve větě:

Den (v kterém hodně svítilo slunce), předmět (každý se mu musí učit), soudce (nikomu nestrání), cesta (pro karavany), medvěd (žil v jeskyních), písek (má drobná zrna), čára (odděluje desetiny), výlet (na dva dny), věc (bez ceny), růže (voní), les (je v něm stín), rám (okna), vysílačka (pro krátké vlny), zaměstnání (na celý den).

4. Místo výrazu v závorce užiňte přídavného jména; uveďte, jak bylo utvořeno:

Jana je přísnější, ale Jitka (má pevnější zásady). Konají se tam závody (na vodě). Pošetilé otázky ho nezajímají, zato o (majících smysl) věcech rád diskutuje. Potkal Pavla v kabátě (s kostkami). Přes některé nedostatky bylo představení (zdařit se). Poslední týden dovolené byl pro ni velmi (vzrušit). Musel jsem šetřit, a proto jsem koupil jenom knihy (brožura).

Netrpělivi (jezdec) koně odfrkovali. - Na kraji lesa stál (suk) dub. - Pavel píše (plnit) perem. - Lidé, (kteří hasili) požár, uslyšeli (dítě) nářek. - V závodě se střídají (den a noc) směny. - Muž, (kropit) záhony (kropit) konví, si prozpěvoval. - Za Karla IV. byl postaven (kámen) most (Praha) a dovezena burgundská (víno) réva. - Pes, (honit) dva zajíce, nechytí žádného. - V (Náměšť) tiskárně tiskli (Čech) bratři své knihy.

5. Určete, kterými příponami a od kterých druhů slov jsou odvozena přídavná jména:

Rohatý, babiččin, prkenný, hněvivý, chorobný, tamější, račí, cenný, lihový, kratičkový, prozatímní, zimní, neuvěřitelný, plovací, unavený, zasloužilý, léčebný, pískovitý.

6. Tvořte přídavná jména přivlastňovací k podstatným jménům, pokud je to možné:

Ryba, pes, zlepšovatel, dívka, dělník, jelen, tele, hrdlička, pták, kuře, otec, sestra, přítel, slepice, kočka, řidič, bratr, kůň, holub, žák, velbloud, lev, učitel, žába, kráva, medvěd, včela, školník, les.

7. Z výrazů v závorkách utvořte přídavná jména:

V (babička) světlici, (strýc) nový (rodina) domek, v (Neruda) ulici, (Anička) bratrance, (Jirka) mozol, z (otec) návrat, (město) akce, (Francouz) překladatelé, (cena) rada, (bylina) výtažek, (sukno) kabát, (vůně) květ, (den) světlo, (Čechy) řeky, (Plasy) obyvatelé, (Konopiště) zámek, (okno) rám, (Bedihošť) pole, (Oděsa) přístav, (Tupyse) keramika, k (Mrázek) domku, (Radhošť) Pustevny, k (Hus) pomníku, na (Masaryk) náměstí.

8. Od sloves tvořte přídavná jména s významem účelovým a zařaďte je do kontextu:

Šetřit, lovit, ničit, rušit, kropit, balit, čistit, holit, hasit, mlátit, plnit, kreslit, působit.

9. Tvořte přídavná jména od sloves:

(kropit) konev, (péci) trouba, (leštit) pasta, (bít) hodiny, (těsnit) kroužek, (mrazit) pult, (prát) žena, (prát) šaty, prodavačka (balit) zboží, (balit) papír, žena (šít) na (šít) stroj, (mrkat) panenka, dívka (kropit) prádlo, (vyšetřovat) soudce, (vyšetřovat) vazba, (prát) prostředek, (čist) přístroj.

10. Utvořte vhodná přídavná jména a spojte je s uvedenými podstatnými jmény:

(srdce) nemoc, pozdrav, eso; (roh) dům, koláč; (obec) význam, rozpočet; (zábava) společník, podnik; (výstava) město, prostory, hala; (slunce) den, skvrny; (ráno) déšť, zelenina, noviny; (rod) obec, společnost; (prodej) doba, člověk; (vzduch) prostor, obal; (čelo) dutina, představitel.

11. Od podstatných jmen a sloves utvořte přídavná jména; uveďte, jak byla utvořena:

(bláto) cesta, (suk) dřevo, (maso) jídlo, (závist) člověk, (náležet) pozornost, (pohybovat se) hoch, (mlčet) člověk, (pracovat) žena, (chlubit se) dívka, (velmi tenký) motouz, (vzdorovat) chlapec, (snášet se) lidé, (kopec) krajina, (spolehnout se) student, (pecka) ovoce, (lenost) muž, (horlivost) sběratel, (nakazit) choroba, (péče) rodiče.

12. Od sloves tvořte adjektiva dějová:

Volat, pít, pracovat, dojít, jíst, vytáhnout, smažit, péct, sušit, pokrýt, vykopat, kulhat, hořet, hněvat se, cílit, dobývat, dělit, vidět, slyšet, usmívat se, potěšit, nedoslýchat, závidět, pamatovat si.

13. Tvořte připojováním předpon a přípon z předložkových spojení přídavná jména:

Proti ústavě, bez vlády, přes čas, nad hvězdami, mezi planetami, bez podmínky, mimo čas, mezi žebry, bez předmětu, při moři, bez tíže, pod mořem, nad zemí, bez domova.

14. Určete významové rozdíly a všimněte si slovtvorných přípon (uvádějte podobné dvojice):

Hrdinův - hrdinský - hrdinný; ranní - raný; čelný - čelní; sestřin - sesterský; trestný - trestní; vodní - vodnatý - vodový - vodárenský; srdečný - srdeční - srdčitý - srdcový - srdcovitý; železný - železitý - železový; mravní - mravný; písečný - písčitý - pískový - pískovcový - pískovitý - písecký; učiliště - učebna; pracoviště - pracovní; strojřina - strojovna; žákův - žákovský; učitelův - učitelský; Máchův - máchovský; matčin - mateřský; přítelův - přátelský; Smetana - smetanovský; bratrův - bratrský; předsedův - předsednický; přítelův - přátelský; řidičův - řidičský; hrdinův - hrdinský - hrdinný.

15. Ze zeměpisných názvů v závorce utvořte přídavná jména:

(Brno) veletrh, (Pardubice) perník, (Budějovice) kraj, (Krkonoše) dřevaři, (Dobříš) občané, (Odra) vrchy, (Váh) kaskády, (Ústí nad Labem) průmysl, (Nelahozeves) a (Veltrusy) zámek, (Košíře) hřbitov, (Opočno) panství, (Tatry) národní park, (Plasy) rodáci, (Jindřichův Hradec) pamětihodnosti, (Králov Dvůr) safari, (Vraný, Štěchovice, Slapy, Orlík, Lipno) přehrada, (Nový Jičín) náměstí;

(Egypt) pyramidy, (Kypr) víno, (Malta) přístav, (Paříž) malíři, (Kongo a Chicago) zástupci, (Maroko a Tunis) umělci, (Guinea a Ghana) studenti, (Francie) přátelé, (Hamburk) přístav, (Oděsa) námořníci, (Norimberk) proces, (Indonésie) zástupce, (Mali) delegát.

16. Tvořte adjektiva zesilující a zeslabující, popř. i adjektiva vyjadřující citově obměněné základní významy:

Příklad: mladý: mladičkový, mladinký, mladoučký, mladounký, mladoulinký.

Bílý, čistý, malý, slabý, lehký, dlouhý, drobný, velký, vysoký, nahý, celý, bílý, červený, sladký, křehký, prostý.

17. Vysvětlete, jakým způsobem byl obměněn význam adjektiv:

Převeliký, nejmilejší, pomenší, velehloupý, nemalý, prastarý, pavědecký, celovlněný, bezobratlí, nejúplnější, rozmilý, poloutopený, všeobecný, nerovný, prachšpatný, roztodivný, nejpěknější, neodvratný, velehorský, praprararý, poslabší, všenárodní, pakulturní, pololetní, rádobyumělecký, nemocný, přenádherný, celoplátěný, nejveselejší, spoluzodpovědný, souvětňý.

18. Užijte ve větách přídavných jmen:

Vodní - vodnatý - vodový; plnicí - plnicí - plnitelný; stavěcí - stavějící - stavitelný; savý - sací - nasátý; mycí - myjící - umyvateľný; žadací - žadající - žádoucí; souřadný - souřadící; podmíněný - podmiňovací; psavý - psací - písíci - psaný - písemný; strojní - strojový - strojírenský; výrobní - vyrábějící - vyrobiteľný; železný - železitý; plněný - plnicí - plnicí; horský - hornatý - horní; strojní - strojový - strojírenský; lepkavý - lepicí - lepící; valící - valící - valivý.

19. Vyberte vhodné přídavné jméno a svou volbu zdůvodněte:

Škoda, že štěstí je tak (prchlivý, prchavý). - Okolí na nás působilo (tísňivý, stísněný) dojmem. - Zámecký park je (udržovaný, vydržovaný). - Jednou z vlastností tohoto automobilu je (bezpečná, bezpečnostní) karosérie. - Osmý červen je (pamětní, památný) den našeho seznámení. - V jeho dárku se projevuje (osobní, osobitý) vkus. - Uvedli do provozu nové (výkonnostní, výkonné) stroje. - Děj jeho románu spadá do doby (vrcholný, vrcholo-vý) feudalismu. - V boji byl statečný, někdy až riskantně (odvážný, opovážlivý). Host ochotně odpovídal na jejich (zvědavý, zvidavý) otázky. - Nemohu se k tomu vyjádřit, neznám jeho (charakterní, charakterové) vlastnosti.

20. Připojte přípony ke slovům a odůvodněte pravopis:

-ský: Francouz, Dobříš, Skuteč, Proseč, Pankrác, Brandýs, Suez, Slezsko, Paříž, muž, lid, Hostinné...;

-stvo: muž, druh, lid, šat, pán, Slovan...;

-ství: děti, lid, muž, vítěz...;

-ný/-ní: plamen, víno, vina, den, čin, zákon, jméno, dvojčlen, prach...

21. Z následujících výrazů tvořte složeniny tím, že užijete některého z těchto výrazů: dvou-/dvoj-, troj-/tří, polo-/půl-, čtvrt apod.

Kilový, litrový, motorový, jazyčný, letní, čárkovaný, třídní, tónový, kruhový, kolový, poschodový, čtvereční, člen, řad, krok.

22. Vytvořte komparativ a zdůvodněte pravopis:

Tichý, suchý, hluchý, úzký, drahý, blízký, plachý, snadný, měkký, hezký, křehký, lehký, vlhký, tenký, trpký, prudký, červený, zlý, dobrý, hluchý, malý.

23. Tvořte komparativ a superlativ:

Tuhý život, vysoký strom, blízký cíl, snadná práce, krátká cesta, mělká písčina, hustý les, jasný den, horký vzduch, hebký povrch, jednoduchá práce, široký pruh, tichý šelest, úslušný člověk, řídká tráva, nízké osení, jímavá hudba, tenký motouz, čistá voda, jemná tkanina, zlý pes, trpké ovoce, hořká čokoláda.

24. Užijte přídavných jmen v naznačeném stupni a zdůvodněte:

K vazbě knihy jsem použil (tuhý 2) lepenky. - Rád se toulám po (tichý 3) a (zapadlý 3) místech. - V horských potůčcích bývá (čistý 2) a (chladný 2) voda než v řekách v rovině. - Jitka má raději (horký 2) a (hořký 2) kávu než Jana. - V Mrtvém moři je (hustá 2) voda než v jiných mořích. - Čím (vysoký 2) je výška, tím (řídčí 2) a (lehký 2) je vzduch. - Doprava vzduchem je (přímý 2) a (rychlý 2). - Řečiště bývá někdy (mělký 2) uprostřed řeky než u břehu. - V (raný 3) novověku byly podnikány (smělý 3) plavby. - Padaly sněhové vločky (lehký 2) než prachové peří a (hebký 2) než hedvábí.

25. Dovedete odpovědět?

Který nerost je (tvrdý 3)? - Co je (tenký 2) než nit? - Která hora v Evropě je (vysoká 3)? - Co je (tlusté 2) a co (tenké 2) než provaz? - Který oceán je (hluboký 3)? - Který kov je (drahý 3)? - Která oběžnice je (blízký 3) Zemi? - Které je (jižní 3) město v naší republice? - Kdy bývá u nás (suchý 3) počasí? - Kdy je den (dlouhý 3) a kdy (krátký 3)? - Které domácí zvíře má (jemný 3) čich? - Která je naše (vysoký 3) hora? - Jak se nazývají (suchý 3) kraje?

26. Pokuste se určit významy slov a způsob jejich tvoření:

Plánovatelný (materiál), dvoupedálové (řízení), pětičočkový (objektiv), vícekotoučová (bruska), koksovateľné (uhlí), nerudné (hornictví), polomechanický (nástroj), bezkolejové (vozidlo), řepařící (státy).

27. Odůvodněte pravopis souhláskových skupin:

Rozsáhlé lesy, bezcenná odpověď, největší blízkost, pražský rozhlas, vlhký sníh, dětský smích, pavučinný plášť, městský vodovod, soukenný oděv, nejbližší železniční stanice, říšský zákoník, nejtěžší úkol, celodenní zaměstnání, slunné odpoledne, babiččiny zásady, nejjednodušší způsob řešení, měkká tužka, ranní ptáče, nejjistější vítězství, púllleté děcko, rozružený pes, cenné známky, slaměný klobouk, výkonný počítač.

28. Doplňte správné zakončení:

Myslivce si vychoval dva hon-- psy. - Žák, pln-- přesně své povinnosti, dostal od babičky pln--pero. - Ve městech jezdí krop-- auta. - Prodavač, bal-- zboží do bal--ho papíru, se usmíval na zákazníky. - Holíč, hol-- své zákazníky, si koupil nové hol-- mýdlo. - Hoch, lep-- obrázky, byl spokojen s novou lep-- pastou. - Žák, kresl-- krajinu na kresl--m papíře, se nedal nikým vyrušovat. - Muž říd-- auto je stále ve střežu.

XIX. Slovesa

1. Vyberte vhodné sloveso a svou volbu zdůvodněte:

Záporné vlastnosti se snaží co nejvíce (potlačovat, utlačovat). - Schopnosti a znalosti má, ale (používat, využívat) jich jenom v osobním zájmu. - Vedoucí, místo aby (užívat, požívat) vážnosti, je všem jen k smíchu. - Během výslechu mu (klást, pokládat) otázky. - Počátky rozvoje realismu (zapadat, spadat) do druhé poloviny 19. století. - Byl jedním z prvních kritiků, kteří (pozvednout, vyzdvihnout) jeho význam. - Není možné (zapřít, popřít) význam jejího uměleckého působení.

2. Vytvořte slovesa od předložených slov a zařaďte je do určité významové skupiny:

Učitel, potřeba; plán, cesta, klička, sněm; strava, číslo, šat, sedlo; hrouda, bič, trouba; mladý, hladký, hubený, choulostivý, hladový, červený, modrý; čistý, suchý, státní.

3. Roztřídte slovesa podle slovnědruhové příslušnosti základových slov; oddělte slovotvornou (kmenotvornou) příponu:

Skotačit, sedlačit, otročit, hostit, přátelit se, ovdovět, stolovat, koledovat, leštit, škodit, dlužit, účtovat, rezavět, churavět, jiskřit, věřit, hnízdit, slábnout, zdomácnovat, splácet, čmuchar, blikat, vybírat, zaryvat, pyšnit se, vřísknout, cupkat, bublat, opěťovat, opozdit, hopsat, přitakat, zaryvat, vítězit, sušit, telefonovat, pytlačit, solit, foukat, čelit, poutat, sáňkovat, známkovat, modrat, zátkovat, kašlat, černit.

4. Charakterizujte slovesné předpony (tvořte další příklady):

Přijít, dojit, vejít, vyjít, odejít, ujít, zajít, přejít; zavést, navést, svést, vyvézt, uvést, převést; zašit, pošit, vyšít, sšít, ušít, přešít, přišít, prošít; předehrát, dohrát, uhrát, prohrát, odehrát, vyhrát; domluvit, přemluvit, vymluvit, zamluvit, odmluvit, promluvit; dodat, podat, oddat, předat, vydat; skoupit, nakoupit, vykoupit, předkoupit.

5. Stanovte, jaký význam mají jednotlivé slovesné předpony:

Donést, dočíst, dopracovat se, naložit, nalámat, nachodit se, nalomit, napovědět, nadskočit, nadzvednout, oprášit, obejit, oslzet, obnosit, odjet, odvolat, odbarvit, polít, pozměnit, pousmát se, posedět, poodejít, popojít, pospat si, posbírat, popsat, pozotvírat, podlézt, podepsat, propíchnout, promoknout, prožít, prohrát, přejet, přeplavat, přechodit, přelomit, přepracovat, přehlasovat, předjet, předložit, předzpěvovat, přivolat, přidat, přibrousit, rozejít se, roznést, rozdělit, rozpovídat se, spadnout, svěst, sejít se, slepit, ustoupit, ukrojit, unést, upadnout, vyprodat, vypít, vyhrát, vzlétnout, vypořit, vyplanout; zapadnout, zahodit, zakopat, zazpívat si, zabít.

6. Tvořte slovesa od podstatných a přídavných jmen:

Potřeba, jistota, plán, cesta, klička, strava, číslo, šat, let, trouba, noc, brusle, veslo, sůl, barva, soud, zápas, večere, válka, snídaně, křivka, jiskra, žízeň, vůně, šum, sníh, svědek, vítěz, hospodář, oběd.

Hladký, hubený, hladový, jiskrný, chutný, čistý, suchý, bílý, rezavý, měkký, ostrý, plný, tvrdý, tlustý, slabý, chudý, hustý, hrubý, hluchý, bledý.

7. Odvozujte slovesa od sloves:

Jít, stát, držet, dát, být, bít, říci, psát, vidět, slyšet.

8. Tvořte pomocí kombinovaného formantu slovesa:

Veslo, plevel, strana, voda, země, stáj, čistý, smutný, zdravý, cizí, národní, vlastní, nemocný, rychlý.

9. Přidávejte ke slovesům různé přípony a řekněte, jak se změnil význam:

Pomluvit, oželet, přepadnout, procestovat, vynadávat se, zavrhnout, zpřevracet, pomřít, ukončit, probouzet, skákat, vnutit, vyplnit, zřící se, zamluvit, zajistit, urovnat, podvrhnout, poztráct.

10. Spojte názvy zvířat s jejich hlasy (některá zvířata vydávají více než jeden zvuk):

Pes, kůň, kočka, slepice, včela, kráva, ovce, vrána, medvěd, prase, osel, žába, had, kachna, kohout, vrabec, husa, koza, vlaštovka.

Kejhá, kokrhá, kváká, syčí, kdáká, přede, hýká, chrochtá, štěká, vrčí, vyje, ržá, bučí, bzučí, kvoká, skřehotá, mňouká, řehtá, bručí, čimčaruje, mečí, švitoří, kráká.

11. Užijte ve větách těchto sloves:

Napsat, přepsat, upsat, sepsat, vypsát, opsat, zapsat, předeptsat, nadeptsat, podeptsat, dopsat, vepsat, popsát, rozeptsat, odeptsat, připsat, propsat.

Podobně pracujte s dalšími slovesy, např. číst, jít, letět, volat.

12. Tvořte slovesa nedokonavá k dokonavým:

Vysušit, pomyslit, probudit, doplatit, vyrůst, vyběhnout, přilétnout, rozsoudit, nahradit, pohltit, očernit, vytlačit, otisknout, napřáhnout, rozbít, přijít, sednout si.

13. Tvořte slovesa násobená:

Vézt, hnát, jít, letět, číst, vodit, chodit, těšit, znát, házet, jíst, mluvit, jet.

14. Odůvodněte pravopis souhláskových skupin (tvořte další příklady):

Rozsvítit světlo, rozžhavit železo, ztěžka oddychovat, rozzlobit se na děti, oddálit nebezpečí, stěžít přesvědčit, rozpolcený duch, ztrhaný obličej.

15. Doplňte vynechané hlásky:

-hromáždění na náměstí. Lidé se -cházejí. -hlédl zajímavý film. -brousil celé Krkonoše. Vítr -hazoval tašky ze střechy. -chodil jsem celé město. Dříví -hořelo na popel. -kosila ho smrt. Neobývané stavení -chátralo. Ve sklepe nám -hnily hrušky. Kritika jeho dílo -trhala. Nikoho ne-esměšňuj! Jablka -červivěla a -cvrkla se.

16. Nahradte slovesná sousloví slovesy a užitje ve větách:

Mít strach, mít naspěch, mít pochopení, mít na paměti, mít na mysli, mít zásluhu, mít radost, mít žízeň, mít zájem, mít vliv.

XX. Příslovce

1. Uvedte, z jakých slov vznikla příslovce:

Nahoře, koňmo, pěšky, kolem, celkem, bezesporu, kupodivu, najednou, vlevo, nahoře, zlehka, zatím, poprvé, sotvakdy, odmalička, snožmo, plavmo, přihloupě, odevšad, zdola, snadněji, nejměleji, nedaleko, předlouho, pěkně, vědomě, takřka, nověji, hladce, bohužel, skromně, naboso, dohromady, snáze, zčásti, nahlas, dráže, jak-sepatří, vsedě, životodárně, okolo, polehoučku, brzičko.

2. Místo výrazů v závorkách užitje příslovce:

Utkání těchto sportovců vzbudí (beze vši pochyby) velký zájem. Je třeba se omluvit, i když jsme to udělali (bez úmyslu). Zámecká paní rozhodovala o životě poddaného lidu (uplatňujíc bezohledně svou vůli). Spisovatelka (s citem pro jemné podrobnosti) postihla vznik jejich vztahu. Je skutečně (po všech stránkách) vzdělán. Pomohl mu velmi (s účinkem). Nerad trávím čas (aniž něco činím). Cvičte (každý den). Voják se bránil (jako hrdina). Neposuzujte svého přítele tak (z jedné strany).

3. Od uvedených výrazů vytvořte adverbia, popř. komparativy adverbii:

Rychlý, šeptat, blízký, český, večer, tíže, vroucí, drobounký, krást, vědět, lehký, pamět, plakát, zamračený, tajit, lidé, moudrý, tuhý.

4. Vysvětlete, jak vznikly příslovečné spřežky:

Vcelku, nahlas, občas, včas, navlas, nazdar, nazmar, naspěch, naopak, z paměti, naráz, vesměs, všanc, zavděk, vzápětí, zdáli, zvýši, docela, načisto, zdaleka, odedávna, zanedlouho, zhoła, zhruba, odjakživa, najevo, zkrátka, vlevo, znova, dopodrobna, zrovna, zřídka, potichu, poté, zatím, proto, nanic, zajedno, ovšem.

5. Použijte ve větách tyto dvojice a vysvětlete jejich významový rozdíl:

Do poledne - dopoledne; do hromady - dohromady; ze jména - zejména; z pravidla - zpravidla; do slova - do slova; do kola - dokola; na horu - nahoru; z části - zčásti; na čisto - načisto; za jisté - zajisté; na dobro - nadobro; nad to - nadto; při tom - přítom; bez toho - beztoho; mezi tím - mezitím; za to - zato; na nic - nanic; za jedno - zajedno.

6. Stupňujte příslovce:

Mluv upřímně. Jednej skromně. Chovej se slušně. Jez střídě. Vyjadřuj se jasně. Piš pečlivě. Jeď opatrně. Dívej se pozorně. Hluboce se zamysli. Široce se rozmáchněte.

XXI. Tvoření slov skládáním

1. Určete slova odvozená a složená:

Předehra, nocleh, činohra, způsobilý, zloděj, praděd, mezihra, půlnoc, soběstačný, krvelačný, nadvýroba, zeměpis, rozměr, podestýlka, velikonoce, spolupachatel, kovoprůmysl, soukolí, psův, rychloměr, hanopis, místo-
držící, elektrovýroba, zemědělec;

slovosled, rýpadlo, středisko, samoobsluha, řeznictví, souostroví, mezikruží, znepokojení, výdejna, několika-
stupňový, samozřejmý, nadzvukový, čtyřdobý, nepropustný, vysokoškolský;

parkoviště, slovosled, dvojhlas, vysokoškolský, příruční, tryskový, speciální, výkonnostní, nepropustný, polo-
koule, nadzvukový, přemýšlivý, čtyřdobý, několikastupňový, rychlorazič, řeznictví, spolupráce;

starobylý, nezamilovaný, vodomil, způsobilý, padoucnice, zahrádka, čtyřlístek, velmoc, strojírenství, zamžikat,
drahokam, plynoměr, velkoměsto, okamžik, zplynování, předměstí, nemocnice, nenahraditelný, Hradčany, shro-
máždění, hromobití, spisovatel, přískok, listopad, podkovář, trojskok.

2. Z kterých slov jsou vytvořeny uvedené složeniny; určete složeniny vlastní a nevlastní:

Mnohoúhelník, železobeton, veselohra, trojúhelník, větrolam, starousedlík, nosohltaň, rychločistírna, osmistěn,
vodopád, vlastizrada, krveprolití, zeměřesení, novovek, telekomunikace, agrotechnika, motocykl, elektromotor,
slaboproudý, liduprázdný, pravděpodobný, červenobílý, ohnivzdorný, láskyplný, dřevozpracující, tisíciletý,
dlouhohrající.

3. Proveďte analýzu složených slov:

Osmistěn, drvoštěp, vodopád, světločet, strojvedoucí, libozvuk, vzdorokrál, velkoměsto, větrolam, pantáta,
vlastizrada, sebeobrana, novovek, díkůvzdání, samospoušť, veršotepec, kazisvět, plynoměr, lesopark, autopapí-
ry, gramodeska, okamžik, starovek, muchomůrka, hlavolam, budižkničemu, muchomůrka, starousedlík, lidojed,
lamželezo, sloupořadí, rychlotavba, listopad, sebevražda, lomikámen, tlučhuba, vlakvedoucí, stejnokroj, mrako-
drap, sudokopytník, volnoběh, ptakoještěř, svěhlový, chudokrevný, stověžatý, jihočeský, staroveký, retozubný,
ctihodný, skálopevný, koupěchtivý, dlouhohrající, středoškolský, věrohodný, dvojjazyčný, pravděpodobný, prá-
ceschopný, sněhobílý, žlutozelený, pouhopouhý, barvoslepý, ctihodný.

4. Rozlište spřežky a vlastní složeniny:

Ohnivzdorný, pestrobarevný, mimojdoucí, čtyřlístek, mírumilovný, úctyhodný, olejomalba, obranyschopný, dě-
lostřelec, spolupracovat, veselohra, cílevědomý, vodopropustný, žáruvzdorný, dlouhotrvající, velkoobchod,
chvályhodný, bojeschopný, zeměřesení, mořeplavec, vlastizrada, světoznámý, díkůvzdání.

5. Užijte uvedených slov ve větách a vysvětlete rozdíl mezi nimi:

Velká výroba - velkovýroba, blahé bytí - blahobyť, vysoký školák - vysokoškolaček, rychlá tavba - rychlotavba,
libý zvuk - libozvuk, malé město - maloměsto, velký obchod - velkoobchod, bystrý zrak - bystrozrak.

6. Srovnáním společné části v cizích složeninách se pokuste zjistit, čeho se týká jejich význam (uvádějte další příklady); pracujte se slovníky:

Příklad: biologie, biografie, biochemie (*bio-* ve významu *život*)

kilogram, kilometr, kilowatt; hektolitr, hektar; decimetr, decigram, decilitr; centimetr, centilitr, centigram; mili-
metr, mililitr, miligram; fotosyntéza, fotografie, fotoelektrický (článek); geologie, geografie, geomagnetismus;
televize, teleobjektiv, telegraf; astronomie, astronaut, astrolog; geolog, biolog, zoolog; mineralogie, geologie,
biologie; geografie, biografie, fotografie.

7. Utvořte složená adjektiva s uvedeným slovtvorným významem:

mající dobré srdce, chladnou krev, dobrou mysl, krátkou srst, nízký kmen, růžové líce, ostré hrany, pravé úhly, dlouhou srst;

týkající se černého uhlí, Karlových Var, Hradce Králové, Kostelce nad Černými lesy;

pocházející z/e/ severní Moravy, Mariánských Lázní, Ústí nad Labem, Jindřichova Hradce, Rakouska-Uherska;

pracující ve čtyřdobém taktu, v Horní Lužici, v Badensku-Wirtenbersku;

podobný pravdě, mluvící pravdu, plný divů, žádostivý cti, chtivý vědy, činící dobro, kárající mravy, žeroucí hmyz, sahající daleko.

8. Ze dvou přídavných jmen utvořte složeniny, napište je a užit je ve větách:

Francouzský / český; literární / historický; církevní / slovanský; černý / bílý; výchovný / vzdělávací; historický / srovnávací; žlutý / zelený; sladký / kyselý; hospodářský / technický; labský / oderský.

9. Utvořte kompozita a užit je ve větách:

Zpěv chvály, padání vody, měřič plynu, psaní na dálku, tištění knih, prolití krve, poloviční stín, zlý zvyk, schopný boje, stejný kraj, starý Čech, popis cesty, křivka síly, rytí do dřeva, kladení prstů, lékař zvrátat, nový věk, schopný boje.

10. Vytvořte složená adjektiva:

Tvořit zásadu, vzdorovat ohni, mluvit pravdu, běžet rovně, chladná krev, těžký pád, dobrá mysl, sladká voda, střední škola, bílý kámen, celý rok, cizí kraj, pět procent, šest dnů, dobré srdce, dlouhá srst, široké plece, červené líce, vysoká škola.

11. Zhodnoťte z hlediska jazykové správnosti složená slova:

Drvoštěp, osmistěn, jetelotravní, elektrospotřebič, autosklení, vodopád, kinoherec, spolurozhodovat, dlouhohrající, knihtiskárna, světlomet, traťmistr, strojuvůdce, radioprůmysl, autokolo, veloplášť, nelibozvuk, vzdorokrál, trávopólní, činohra, slaboproudý, samouk, plynoslužba, fotopotřeby, větrolam, lidovláda, kamenolom.

XXII. Práce se slovníky

1. Vyhledejte ve slovnících význam označených výrazů i jejich stylistické hodnocení:

Byl to pravý *čuvač*. - Padaly *borky*. - Hrál na *brač*. - Něco tam *falírovalo*. - Je to *fangličkář*. - Měl na sobě *fáračky*. - Chopil se *blaskného* meče. - Nestyděl se zvednout *špačka* z chodníku. - Má dobrý *čmouch*. - Vanul *boreální* vítr.

2. K uvedeným slovům najděte v různých typech slovníků pravopisné a mluvnické charakteristiky:

Hříděl, měkký, lidé, rodiče, kůň, diskuse, rentgen, tamější, zapomněl, ragú, Jeseníky, vrkú, jetel, rubl, míjet, mimo, než, mnoho, klíč, bezstarostný, každý, dvě.

3. Který slovník (které slovníky) použijete při zjišťování následujících úkolů:

Jakého původu je slovo *káva*; jak vznikl termín *vulkanizace*; jakými frazeologickými obraty bychom vyjádřili, že je někdo *líný* / *pracovitý*; zdali jsou slova *trh* a *hrad* všeslovanská; co znamená výraz *napašmatí* používaný na počátku 19. století; jak se liší výklad pojmenování *řeka* v jazykových a věcných slovnících; význam značky *pp*; zdali je slovo *harenda* nářečního původu; jaká je správná výslovnost výrazu *chargé d'affaires*; jaká synonyma nahrazují pojmenování *světlo*, *blesk*; jak může být vyloženo rodné jméno *Kateřina*, *Klára* a příjmení *Novotný*, *Procházka*; proč byla pojmenována obec názvem *Okříšky*; jak se uplatňuje sufix *-natý* při tvoření adjektiv, jakou sémantiku mívají základová adjektiva, s jejichž slovtvornými základy vytvářejí odvozeniny; zdali je slovo *televize* internacionalismus; co lze říct o původu a používání slova *vzduch*; jaký je přesný význam slov *vercajk*, *lajntuch*, *šina*; zda slovo *pracovitý* patří ke slovům frekventovaným v našem jazyce; co značí ve slovenštině výraz *kurizovať*; kde bychom našli výklad významu a definici slova *křemičitan*; kde bychom našli antonyma ke slovu *jasný*; zda je odborný výraz *motor* společný několika oborům.

Literatura

- BEČKA, J. V. *O frazeologii*. In Sb. lingvistických prací, Praha: UK, 1970, s. 64n.
- BEČKA, J. V. *Slovo, jeho význam a užití*. Praha: SPN, 1970.
- BEČKA, J. V. *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha: Novinář, 1979.
- BĚLIČ, J. *Celostátní slovní zásoba ne plně spisovná a nespisovná*. In SaS, 25, 1964, s. 11–24.
- BĚLIČ, J. *Nástin české dialektologie*. Praha: SPN, 1972.
- CURÍN, F. a kol. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. Praha: SPN, 1964.
- CURÍN, F., NOVOTNÝ, J. *Vývojové tendence současné spisovné češtiny a kultura jazyka*. Praha: SPN, 1981.
- Cvičebnice českého jazyka pro 1. a 2. ročník pedagogických institutů*. Praha: SPN, 1963.
- Cvičení z českého jazyka I*. Brno: FF UJEP, 1982.
- Cvičení z českého jazyka II*. Brno: FF UJEP, 1982.
- ČECHOVÁ, M., OLIVA, K. *Hrátky s češtinou*. Praha: SPN, 1993.
- ČERMÁK, F. a kol. *Slovník české frazeologie a ideomatiky*. Praha: Academia, 1983 (I. díl), 1988 (II. díl), 1994 (III. díl).
- ČERMÁK, F. a kol. *Manuál lexikografie*. Praha: Nakladatelství HH, 1995.
- Český jazyk I - IV pro střední školy*. Praha: SPN, 1984.
- DANĚŠ, F., DOKULIL, M., KUCHAR, J. *Tvoření slov v češtině II*. Praha: Academia, 1971.
- DOKULIL, M. *Tvoření slov v češtině I*. Praha: Academia, 1962.
- FILIPEC, J. *Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie*. Praha: Academia, 1961.
- FILIPEC, J. *K úkolům české lexikologie*. In SaS 29, 1968, s. 259n.
- FILIPEC, J. *Ekvivalenty a synonyma v slovní zásobě*. In Slovo a slovník, Bratislava 1973, s. 131–144.
- FILIPEC, J. *Naše současná společnost, slovní zásoba a slovnky*. In NR, 75, 1992, s. 1–11.
- FILIPEC, J., ČERMÁK, F. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.
- HAUSENBLAS, K. *Od tvaru k smyslu textu*. Praha: Karolinum, 1996.
- HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980.
- HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A. *Česká mluvnice*. Praha: SPN, 1986.
- HELCL, M. *Univerbizace a její podíl při růstu dnešní slovní zásoby*. In SaS 24, 1963, s. 29–36.
- HELCL, M. *Současné tendence při tvoření slov skládáním v češtině*. In NR, 55, 1972, s. 115n.
- HRONEK, J. *Obecná čeština*. Praha: UK, 1972.
- HUBÁČEK, J. *O českých slangích*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1979.
- HUBÁČEK, Jar., JANDOVÁ, E., SVOBODOVÁ, J. *Čeština pro učitele*. Opava: OPTYS, 1996.
- HUBÁČEK, J. a kol. *Český jazyk pro studující učitelství 1. - 4. ročníku základní školy*. Praha: SPN, 1990.
- CHLOUPEK, J. *Knížka o češtině*. Praha: Odeon, 1974.
- CHLOUPEK, J., LAMPRECHT, A., VAŠEK, A. *Český národní jazyk a jeho vývojové perspektivy*. In SaS, 23, 1962, s. 258–265.
- JELÍNEK, J. *Úvod do teorie vyučování českému jazyku*. Praha: SPN, 1980.
- JELÍNEK, J., BEČKA, J. V., TĚSITELOVÁ, M. *Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce*. Praha: SPN, 1961.
- JELÍNEK, J., STYBLÍK, V. *Čtení o českém jazyku*. Praha: SPN, 1980.
- JELÍNEK, J., STYBLÍK, V., ANDRLE, A. *Český jazyk pro 8. ročník*. Praha: SPN, 1963.
- KAMIŠ, A. *K problému klasifikace slov cizího původu*. In Slavica Pragensia X, 1968, s. 267–273.
- KLIMEŠ, J. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1981.
- KNAPPOVÁ, M. *Přechylování příjmení v češtině. (Pravidla a systematický přehled.)* In NR, 62, 1979, s. 225–233.
- KONOPKOVÁ, L. *Jazyková cvičení pro studující učitelství 1.-4. ročníku základní školy, IV. Nauka o slovní zásobě, tvoření slov*. Praha: SPN, 1984.
- KOPEČNÝ, F. *Průvodce našimi jmény*. Praha: Academia, 1974.
- KŘÍSTEK, V. *Poznámky k problematice argotu a slangů*. In SaS, 24, 1973, s. 88–103.
- Mluvnice češtiny I*. Praha: Academia, 1986.
- MARTINCOVÁ, O. *K problematice lexikálních neologismů*. In SaS, 33, 1972, s. 283n.
- MARTINCOVÁ, O. a kol. *Nová slova v češtině. Slovník neologismů*. Praha: Academia, 1998.
- MICHÁLKOVÁ, V. *Cvičení z českého jazyka*. Praha: SPN, 1977.
- MIRVALDOVÁ, H. *K rozlišení metafor, alegorie a symbolu*. In SaS, 33, 1972, s. 18n.
- O češtině každodenní*. Brno: Blok, 1984.
- OUŘEDNÍK, P. *Smírůvek jazyka českého*. Praha 1992.
- PALA, K., VŠIANSKÝ, J. *Slovník českých synonym. 3. doplněné vydání*. Praha: Lidové noviny, 2000.
- Pravidla českého pravopisu. (Akademické vydání.)* Praha: Academia, 1993.
- Pravidla českého pravopisu. (Školní vydání.)* Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1993.
- SGALL, P., HRONEK, J. *Čeština bez příkras*. Jinočany: HH, 1993.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 1994.
- SOCHOVÁ, Z. *Některé novinky v současné slovní zásobě*. In NR, 28, 1965, s. 199–205.
- ŠMILAUER, V. *Vývoj a obohacování slovní zásoby*. In ČJ, 7, 1957, s. 52–67.
- ŠMILAUER, V. *Novočeské tvoření slov*. Praha: SPN, 1971.
- ŠMILAUER, V. *Nauka o českém jazyku*. Praha: SPN, 1972.
- UHER, F. *Cvičení ze současného českého jazyka. 4. Nauka o slovní zásobě*. Brno: Nakladatelství Paido, 1995.
- ZIMA, J. *Expresivita slov v současné češtině*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1961.